

มิชชันนารีกับความขัดแย้งในพม่ายุคอาณานิคม¹

Missionary and Conflict in Colonial Burma

เผ่า นวกุล²

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอเมริกันโปรเตสแตนต์มิชชันนารีกับภาคส่วนต่างๆ ในพม่ายุคอาณานิคมอังกฤษ การศึกษาความสัมพันธ์แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งหรือความรุนแรง ได้แก่ ความขัดแย้งและความรุนแรงระหว่างมิชชันนารีกับรัฐบาลพม่า ความขัดแย้งระหว่างประชาชนชาวพม่าในประเด็นการเปลี่ยนมานับถือคริสต์ศาสนา ความขัดแย้งกับมิชชันนารีต่างสำนัก ความขัดแย้งระหว่างประเทศที่เป็นผลมาจากการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาของมิชชันนารี และความขัดแย้งระหว่างอเมริกันโปรเตสแตนต์มิชชันนารีกับรัฐบาลพลเรือนพม่ายุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 บทความนี้ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาและนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาให้เห็นภาพเพื่อความเข้าใจ

คำสำคัญ: อเมริกันโปรเตสแตนต์; มิชชันนารี; ความขัดแย้ง; พม่ายุคอาณานิคม

¹บทความนี้มุ่งใช้คำว่า “พม่า หรือ Burma” เนื่องจากให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมในขณะนั้น

²อาจารย์ประจำด้านการเมืองการปกครอง คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

E-mail: nawakul_banrai@hotmail.com

Abstract

This article studies relations between American Protestant Missionary and various sectors in Colonial Burma. The study on relations demonstrates conflict or violence such as conflict and violence between missionary and Burmese government, conflict between all Burmese people about conversion, conflict with other church, conflict between American Protestant Missionary and American Presbyterian Missionary lead to international conflict between American Presbyterian Missionary and Siam government. Other that conflict between American Protestant Missionary and Burmese civil government after the Second World War. This article uses historical approach to study and narrative for presenting.

Keyword: American Protestant; Missionary; conflict; Colonial Burma

บทนำ

การศึกษาเอกสารชิ้นต้นจำนวนหนึ่ง วัตถุประสงค์แห่งมหาวิทยาลัยพายัพเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ผู้เขียนสนใจค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งอื่น ๆ และนำมาซึ่งบทความนี้ โดยบทความนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอเมริกันโปรเตสแตนต์มิชชันนารี (American Protestant Missionary) กับภาคส่วนต่าง ๆ ในพม่ายุคอาณานิคมอังกฤษ การศึกษาความสัมพันธ์แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งหรือความรุนแรง ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างจักรวรรดิอังกฤษกับอเมริกันโปรเตสแตนต์มิชชันนารีนำมา

ซึ่งความขัดแย้งระหว่างมิชชันนารีกับรัฐบาลพม่า ความขัดแย้งระหว่างประชาชนชาวพม่าในประเด็นการเปลี่ยนมานับถือคริสต์ศาสนา ความขัดแย้งระหว่างมิชชันนารีต่างสำนัก ความขัดแย้งในระดับระหว่างประเทศที่เป็นผลมาจากการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาของมิชชันนารี นอกจากนั้นบทความนี้อาจมีบางส่วนที่กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างอเมริกัน-โปรเตสแตนต์มิชชันนารีกับรัฐบาลพลเรือนพม่ายุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของบทความ การนำเสนอแบ่งเป็น 4 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 บทนำ

แสดงให้เห็นโครงสร้างของบทความ ส่วนที่ 2 อเมริกัน โปรเตสแตนต์มิชชันนารี: ก่อนจะมาถึงพม่า แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างจักรวรรดิอังกฤษกับอเมริกัน โปรเตสแตนต์มิชชันนารีในอินเดีย เรื่องราวความขัดแย้งนี้นำไปสู่การเดินทางไปยังพม่าของอเมริกันมิชชันนารีคนสำคัญคือ โคนิรัม จัดสัน ส่วนที่ 3 ความขัดแย้งในความสัมพันธ์ของมิชชันนารี แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างอเมริกัน โปรเตสแตนต์มิชชันนารีกับภาคส่วนต่าง ๆ ในพม่ายุคอาณานิคมเพื่อให้ทราบถึงความขัดแย้งหรือความรุนแรงที่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์นั้น ๆ เช่น ความขัดแย้งระหว่างอเมริกัน โปรเตสแตนต์มิชชันนารีกับรัฐบาลพม่า ความขัดแย้งในหมู่ประชาชนเนื่องจากเปลี่ยนศาสนา ความขัดแย้งกับมิชชันนารีต่างสำนักและรัฐบาลพลเรือนพม่า นำเสนอโดยการพรรณนาผ่านเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ส่วนที่ 4 บทสรุป

อเมริกันโปรเตสแตนต์มิชชันนารี: ก่อนจะมาถึงพม่า

อินเดียถือได้ว่าเป็นฐานที่มั่นสำคัญของจักรวรรดินิยมอังกฤษ “อินเดียคือเพชรที่เจิดจรัสบนมงกุฏของจักรพรรดิ” เป็นคำกล่าวที่ทำให้

เห็นภาพความสำคัญของอินเดียในฐานะเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ในการแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้าแก่พวกเขา จากการขยายอำนาจมาสู่เอเชีย เอริก เจ. ฮอบส์บอว์ม (E. J. Hobsbawm) กล่าวถึงผลประโยชน์ที่อังกฤษได้รับโดยหลังจากที่อังกฤษเข้ายึดครองอินเดียพวกเขาได้เปรียบดุลการค้าอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการส่งออกผ้าฝ้าย (Hobsbawm, 1987, pp. 68-69) ใน ค.ศ. 1848 อังกฤษส่งออกสินค้าสู่อินเดียราว 5 ล้านปอนด์ แต่เมื่อถึง ค.ศ. 1875 การส่งออกมีมูลค่าสูงถึง 24 ล้านปอนด์ (Hobsbawm, 1996, p. 50) ซึ่งเท่ากับว่าพวกเขามีรายได้เพิ่มกว่า 5 เท่าตัว สอดคล้องกับงานของ เจ. เอ. ฮอบสัน (J. A. Hobson) ที่แสดงถึงสัดส่วนการนำเข้าและการส่งออกระหว่างจักรวรรดิอังกฤษกับประเทศอาณานิคมสิ้นสุด ณ ค.ศ. 1901 ปรากฏว่าอินเดียมีสัดส่วนมากที่สุดเมื่อเทียบกับรัฐอาณานิคมอื่น (Hobson, 1965, p. 35)

การเข้ามาสู่อินเดียนอกจากนำมาซึ่งผลประโยชน์แล้วยังก่อให้เกิดคำถามที่สำคัญคือ อังกฤษขับเคลื่อนผลประโยชน์ในเอเชียโดยใช้สิ่งใดเป็นเครื่องมือ บทบาทที่สำคัญในการขับเคลื่อนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองในภูมิภาคนี้เป็นไปไม่ได้เลยที่จะ

ไม่กล่าวถึงบริษัทอินเดียตะวันออกแห่งอังกฤษ (The British East India Company) อย่างไรก็ตาม นอกจากบริษัทอินเดียตะวันออกเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการบรรลุวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจและการเมือง นโยบายด้านศาสนาเป็นสิ่งที่บริษัทฯ ให้ความสำคัญมากเช่นกันเพราะพวกเขา รู้ดีว่าสังคมอินเดียมีขนบธรรมเนียมดั้งเดิมที่ยึดถือมาช้านาน การปล่อยให้อาณาจักรเดิมใหม่เข้ามาในสังคมอินเดียอาจทำให้เกิดความวุ่นวายกระทบกับผลประโยชน์พวกเขาได้

แม้รัฐบาลอังกฤษจะให้ความสำคัญกับประเด็นขนบธรรมเนียมดั้งเดิมแต่นักการเมืองบางส่วน เช่น ชาร์ลส์ แกรนท์ (Charles Grant) ในฐานะประธานบริษัทอินเดียตะวันออกและนักการเมืองผู้ซึ่งศรัทธาในคริสต์ศาสนากล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า ใน ค.ศ. 1776 ว่า เขาศรัทธาในบริษัทอินเดียตะวันออกที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนเพื่อพัฒนาและสร้างความศิวิไลซ์ให้แก่สังคมอินเดีย แต่ความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้าที่มีต่อกฎหมายที่ดีและขนบธรรมเนียมที่เหมาะสมไม่เพียงพอสำหรับการปกครองหากแต่การสร้างศีลธรรมโดยศาสนจักรก็เป็นสิ่งที่จำเป็น ประโยชน์ต่อการปกครองไม่แพ้กัน แกรนท์วิจารณ์นโยบายของจักรวรรดิอังกฤษที่ผ่านมาว่า

มักไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องการสอนศาสนา และยังจำกัดการทำกิจกรรมทางศาสนาในหมู่ชาวมุสลิมและฮินดู ดังนั้นใน ค.ศ. 1792 แกรนท์ได้ข้อสรุปว่า ไม่เพียงแต่การพัฒนาและสร้างความศิวิไลซ์ให้แก่สังคมเท่านั้นที่จำเป็นแต่การเผยแผ่คริสต์ศาสนาเป็นสิ่งที่สำคัญไม่แพ้กัน (Porter, 2004, pp. 99-100)

แกรนท์พยายามนำศาสนามาเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงสังคมอินเดีย เขาเป็นผู้ศรัทธาในคริสต์ศาสนาอย่างแรงกล้าพยายามโน้มน้าวให้รัฐบาลอังกฤษนำมิชชันนารีเข้ามาสู่อินเดียเพื่อแก้ปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่ป่าเถื่อน เช่นเดียวกับ แอนโทนี เวบสเตอร์ (Anthony Webster) กล่าวยืนยันว่า สำหรับแกรนท์นั้นทางเดียวที่จะปกครองอินเดียได้อย่างถาวรคือการสนับสนุนให้คนอินเดียหันมานับถือศาสนาคริสต์และบริษัทอินเดียตะวันออกจำเป็นต้องเข้าไปมีบทบาทในการจัดการนโยบายต่างๆ ให้สอดคล้องกับสิ่งนี้ ผลของการดำเนินนโยบายทางศาสนาช่วยธำรงไว้ซึ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างถาวร (Webster, 2009, p. 49)

ใน ค.ศ. 1792 แกรนท์เริ่มด้วยการเขียนแผ่นพับบรรยายถึงสภาพสังคมอินเดียที่มี

ความโหดร้ายโดยเฉพาะพิธีการเผากรรมตายตามสามี (Suttee) ตามความเชื่อของศาสนาฮินดู แกรนท่มองว่าปัญหาเหล่านี้เกิดจากการที่คนอินเดียขาดการยึดหลักศาสนาที่ถูกต้องทางเดียวที่จะแก้ไขคือการให้การศึกษาแบบตะวันตก หลักสำคัญคือพวกเขาต้องเปิดรับคริสต์ศาสนาเข้าไปในจิตใจสิ่งนี้เป็นทางเดียวที่จะสร้างแสงสว่างแก่สังคม แกรนท่นำข้อเสนอนี้เพิ่มเติมเข้าไปในร่างกฎหมายโดยสนับสนุนให้เหล่ามิชชันนารีเข้ามาดำเนินกิจกรรมในอินเดีย แต่กฎหมายนี้ก็ถูกตีตกไปในท้ายที่สุดเพราะรัฐบาลมองว่าการลงทุนกับเรื่องดังกล่าวเป็นการลงทุนที่ไม่ฉลาด ที่สำคัญอาจสร้างความไม่สงบในสังคมอินเดียเพราะคนอินเดียมีศาสนาที่พวกเขายึดถืออยู่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาฮินดู หากปล่อยให้มิชชันนารีมาดำเนินกิจการอาจจะเกิดปัญหาในการปกครองอินเดียมากกว่าได้ประโยชน์ (Philips, 1961, pp. 158-159)

ในเวลาดังกล่าว มิชชันนารีมักให้ความเห็นที่นำไปสู่ความขัดแย้งและการจลาจลกับชาวฮินดู เหล่ามิชชันนารีมักอ้างว่าพวกเขาเข้ามาด้วยความต้องการเผยแพร่การศึกษาแบบตะวันตกเพื่อสร้างความศิวิไลซ์ให้แก่ผู้คน

พร้อมกันนั้นพวกเขาวิจารณ์ศาสนาฮินดูอย่างรุนแรงโดยกล่าวว่า ศาสนาฮินดูเป็นไปได้เพียงเรื่องโกหกหลอกลวงเท่านั้น ดังนั้นศาสนาคริสต์และวัฒนธรรมตะวันตกควรที่จะเข้ามาแทนที่สิ่งดั้งเดิม ศาสนาฮินดูจะไม่สามารถต้านทานการเข้ามาของศาสนาคริสต์ได้ ดังนั้นด้วยบริบทที่กล่าวไปข้างต้นทำให้ชาวฮินดูมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อชาวคริสต์เป็นอย่างมากและเกิดการต่อต้านการดำเนินกิจกรรมของเหล่ามิชชันนารีในที่สุด (Thistlethwayte in Oddie, 1998, pp. 81-82) ความขัดแย้งทางศาสนาที่เกิดขึ้นระหว่างประชาชนชาวอินเดียผู้นับถือศาสนาฮินดูกับมิชชันนารี ได้สะท้อนจากงานของ โรเบิร์ต อี. ฟลายเคนเบิร์ก (Robert E. Frykenberg) กล่าวคือ

ใน ค.ศ. 1845 ประชาชนชาวอินเดียผู้นับถือศาสนาฮินดูกับมิชชันนารีเกิดข้อขัดแย้งระหว่างกัน ในช่วงเวลาดังกล่าวการดำเนินกิจกรรมของเหล่ามิชชันนารีมีความก้าวหน้าไปมาก จอห์น โทมัส (John Thomas) มิชชันนารีผู้รับผิดชอบพื้นที่เมืองทางตอนใต้ของอินเดียอย่างทิรูเนลveli (Tirunelveli) กล่าวว่า ในไม่ช้านี้ชาวทิรูเนลveliที่ตัดขาดจากศาสนาจะกลายมาเป็นคริสต์ศาสนิกชน พวกเขาจะกลายมาเป็น

คริสต์ศาสนิกชนชั่วข้ามคืน ด้วยคำกล่าวเหล่านี้ นำมาซึ่งความหวาดระแวงของประชาชนผู้นับถือศาสนาฮินดู และในเวลาเดียวกันก็นำมาสู่ข่าวลือเกี่ยวกับการทำลายเทวรูปและสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ของชาวฮินดู ด้วยเหตุนี้ความรุนแรงเป็นสิ่งที่ตามมา เกิดการลุกฮือของชาวฮินดูเข้าไปทำลายศาสนสถานของเหล่ามิชชันนารี นอกจากนี้ผู้ที่เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ ถูกขับไล่เข้าไปในป่าและถูกล่าดังเช่นสัตว์ป่า (Frykenberg, 2008, p. 277)

การเข้ามาของคริสต์ศาสนาก็ต้องเผชิญหน้ากับศาสนาเดิมที่มีมาอย่างยาวนาน ศาสนาฮินดูในสังคมอินเดียทำให้การสถาปนาคริสต์ศาสนาเป็นสิ่งที่ยากลำบาก และมิชชันนารีไม่ได้รับความไว้วางใจจากคนพื้นเมืองเพราะถูกมองว่าได้รับการสนับสนุนจากจักรวรรดิอังกฤษ ดำเนินกิจกรรมโดยการสมรู้ร่วมคิดกับจักรวรรดิอังกฤษ นอกจากนี้สถานการณ์ภายในอินเดียช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ยังแสดงให้เห็นถึงความไม่ไว้วางใจกันระหว่างบริษัทอินเดียตะวันออกและมิชชันนารี การเดินทางเข้าสู่อินเดียของมิชชันนารีทุกสำนักจะต้องมีใบอนุญาตจากบริษัทฯ หากไม่มีใบอนุญาตมิชชันนารีก็จะได้รับคำสั่งให้ออก

จากอินเดียและเมืองในการปกครองของบริษัทฯ โดยด่วน (Anderson, 1956, p. 133)

ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความไม่ไว้วางใจที่กล่าวไว้ข้างต้นคือการเข้มงวดของบริษัทอินเดียตะวันออกในอินเดีย ในกรณีของ วิลเลียม แครีย์ (William Carey) แบ็บติสมิซชันนารีของอังกฤษและ อโดนิรัม จัดสัน (Adoniram Judson) อเมริกันแบ็บติสมิซชันนารี แครีย์พยายามบุกเบิกการทำงานในอินเดียแต่การดำเนินกิจกรรมทางศาสนาของเขาไม่ได้รับการอนุญาตจากบริษัทฯ แครีย์จึงจำเป็นต้องยอมอยู่ภายใต้อำนาจของบริษัทฯ ในสถานะผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาในวิทยาลัยเพราะการยอมรับสถานะนี้เป็นทางเดียวที่ทำให้เขายังสามารถทำงานอยู่ในอินเดียเพื่อเผยแผ่ศาสนาต่อไปได้ (Anderson, 1956, pp. 133-134) ส่วนเหตุผลที่บริษัทฯ ต้องจำกัดการดำเนินกิจกรรมของเหล่ามิชชันนารีก็เพราะบริษัทฯ ไม่ต้องการให้ประชาชนชาวอินเดียได้เรียนรู้วิถีคิดและความรู้ของตะวันตก เพราะการทำให้ประชาชนเข้าถึงความรู้อำนาจนำสังคมไปสู่การจลาจลเพื่อต่อต้าน (Anderson, 1956, p. 134)

ส่วนในกรณีของจัดสันอเมริกันแบ็บติสมิซชันนารีคนสำคัญที่บุกเบิกการทำงานใน

พม่าเมื่อเขาและคณะเดินทางมาถึงกัลกัตตา หลังจากนั้นเพียง 10 วัน พวกเขาได้รับหมายเรียกจากทางการระบุให้พวกเขาออกจากอินเดียโดยเร็ว พวกเขาถูกห้ามในการตั้งถิ่นฐานในอินเดียและพื้นที่อื่น ๆ ที่จักรวรรดิอังกฤษครอบครองด้วยคำสั่งของบริษัทฯ ทำให้มิชชันนารีในคณะจำนวนหนึ่งเดินทางกลับสู่อเมริกา ในขณะที่จัดตั้งและภรรยา รวมไปถึงมิชชันนารีในคณะบางท่านยังอยู่ที่อินเดียต่อไปเพื่อรอเรือที่จะนำพวกเขาไปสู่ดินแดนแห่งใหม่ ซึ่งในที่สุดแล้วเขาและคณะตัดสินใจมุ่งหน้าสู่เมืองย่างกุ้ง ประเทศพม่า (Hervey, 1886, pp. 114-116)

ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น เห็นได้ว่าการทำงานของเหล่ามิชชันนารีไม่ได้เป็นไปอย่างราบรื่นแม้จะอยู่ภายใต้อำนาจของจักรวรรดิอังกฤษก็ตาม ในอินเดียผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่รัฐบาลจักรวรรดิอังกฤษในอินเดียให้ความสำคัญมากกว่าสิ่งใด การเปิดเสรีในการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาจึงต้องถูกควบคุมเพื่อกันไม่ให้ประชาชนเข้าถึงความรู้ตะวันตกเพราะอาจจะเป็นสิ่งที่ไปกระตุ้นให้ประชาชนลุกขึ้นมาต่อต้านพวกเขาได้ รวมไปถึงการที่สังคมอินเดียมีศาสนา

ดั้งเดิมที่เข้มแข็งทำให้การดำเนินกิจกรรมของเหล่ามิชชันนารีมีความยากยิ่งขึ้น ดังนั้นการเข้ามาในอินเดียของมิชชันนารีอย่างจัดตั้งก็ต่อประสบกับสภาวะที่ยากลำบากจนในที่สุดเขาและคณะถูกสั่งให้อพยพออกจากอินเดียเป็นการด่วน นำมาซึ่งการเข้าไปทำงานในพม่า แต่การเข้าไปสู่พม่าอย่างไม่ตั้งใจนัก ทำให้พวกเขาพบกับความยากลำบากเนื่องจากการไม่มีการเตรียมการใด ๆ มาก่อน ผู้ร่วมเดินทางประสบกับพายุที่โหมกระหน่ำในทะเลและการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามวันที่ 13 กรกฎาคม ค.ศ. 1813 พวกเขาที่ฝ่าฟันอุปสรรคจนมาถึงเมืองย่างกุ้ง (Hervey, 1886, p. 116)

ความขัดแย้งในความสัมพันธ์ของมิชชันนารี

อโด นีร์ม จัดตั้ง รู้จักกันในนามอเมริกันแบปติสมิชชันนารีผู้บุกเบิกศาสนกิจในพม่า จัดตั้งเกิดใน ค.ศ. 1788 ที่มาล์เดน รัฐแมสซาชูเซตส์ ด้วยตัวของจัดตั้งเป็นผู้ที่มีความเฉลียวฉลาดกว่าพี่น้องคนอื่น ๆ ในครอบครัวทำให้พ่อของเขาซึ่งเป็นผู้ปกครองในคริสตจักรฝ่ายโปรเตสแตนต์คณะกองกริเกชัน (Congregation) คาดหวังว่าเขาจะต้องเป็นบุคคลที่ยิ่งใหญ่ในภายภาคหน้า จัดตั้งจบการศึกษา

ด้วยผลการศึกษาเป็นอันดับหนึ่งของชั้นเรียน จากมหาวิทยาลัยบราวน์ รัฐโรดไอแลนด์ ประเทศสหรัฐอเมริกา หลังจากนั้นเขามาเป็น อาจารย์สอนหนังสือในโรงเรียนเอกชนที่พลีมัธ จากการทำงานที่นั่นทำให้เขามีโอกาสเดินทาง ผ่านไปยังรัฐในภาคเหนือ ระหว่างการเดินทาง อยู่ที่เมืองเซฟฟิลด์ รัฐอลาบามา เขาได้มีโอกาส ฟังเทศนาและรู้สึกตราตรึงใจกับบทเทศนา นั้น ในที่สุดแล้วเขาก็ได้อุทิศตัวให้กับคริสต์ศาสนา ใน ค.ศ. 1808 (Hervey, 1886, pp. 107-109)

หลังจากนั้น ใน ค.ศ. 1810 จัดสันได้จัดตั้ง สมาคมมิชชันนารี (Missionary Society) ใน อเมริกาและลงความเห็นว่าเอเชียเป็นพื้นที่ ที่ควรค่าแก่การเผยแผ่ศาสนา แต่ในขณะนั้น คณะมิชชันนารีในอเมริกันไม่มีนโยบายดำเนิน กิจการในต่างแดนทำให้จัดสันต้องเดินทางไป ขอความร่วมมือกับสมาคมมิชชันนารี แห่งลอนดอน (London Missionary Society) จนประสบผลสำเร็จในปีเดียวกัน (Hervey, 1886, pp. 109-111) แต่เมื่อพวกเขาเดินทางไป ถึงอินเดียกลับพบกับความเจ็บปวดเมื่อบริษัท อินเดียตะวันออกไม่ต้อนรับพวกเขาและผลักดัน พวกเขาออกนอกประเทศ ทำให้คณะของจัดสัน แยกออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนแรกเดินทางกลับ

อเมริกา ส่วนที่สองเดินทางไปบุกเบิกศาสนา ในพม่าซึ่งกลุ่มที่สองนำโดยจัดสัน

ช่วงต้นการทำงานในพม่าของอเมริกัน แบ็บติสมิซชันนารีประสบปัญหากับการปรับตัว ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเป็นอย่างมาก ใน สภาพแวดล้อมที่ต่างไปจากยุโรปและขาดแคลน ซึ่งอุปกรณ์ทางการแพทย์ทำให้ยากที่จะรับมือ กับ โรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ตัวมิชชันนารีเองก็ จำต้องระมัดระวังตนเองและต้องดูแลผู้ป่วย ชาวพม่าที่มีมากในแต่ละวันในเวลาเดียวกัน สำหรับมิชชันนารีบางท่านก็ต้องเสียชีวิตใน ครอบครัวยุไปจากการทำงานในพม่า (Trager, 1959, pp. 62-67) ส่วนใหญ่สาเหตุมาจากการ ติดเชื้อที่ได้รับจากการทำงานที่ต้องเดินทางไป ในป่าทึบ นอกจากนั้นยังมีอันตรายจากสัตว์ เช่น เสือ ช้าง เป็นต้น การทำงานบางครั้งต้อง เดินเท้าเปล่าไปตามพื้นที่ต่าง ๆ ช่วงหลังอาจมา ปรับเปลี่ยนเป็นใช้สัตว์เป็นพาหนะการเดินทางบ้างแต่ทั้งหมดก็เป็นสาเหตุที่ทำให้พวกเขา รับเชื้อ โรคเข้าสู่ร่างกาย (Trager, 1959, pp. 67-70)

สำหรับประเด็นเรื่องความขัดแย้ง ในช่วง 11 ปีก่อนสงครามระหว่างพม่ากับ อังกฤษใน ค.ศ. 1824-1826 (Pagoda War หรือ

First Anglo-Burmese War) ชาวอเมริกันไม่ได้ถูกมองจากสังคมพม่าในแง่ลบแต่อย่างใด โดยเหตุการณ์สำคัญที่เป็นเครื่องยืนยันได้ว่าพม่าไม่ได้มีข้อสงสัยในคนอเมริกันคือ ช่วงก่อนสงคราม จัดสันออกเดินทางโดยเรือผู้ อังวะ ขณะเดินทางเขาพบกับกองทัพของมหา บันดูลา (Maha Bandoola) แม่ทัพคนสำคัญ ในการต่อต้านจักรวรรดินิยมอังกฤษในพม่า ทางกองทัพฯ สอบถามว่าพวกเขาเป็นคน อังกฤษหรือไม่ จัดสันตอบว่า “ฉันเป็นคน อเมริกันไม่ใช่อังกฤษ” หลังจากนั้นกองทัพ พม่าก็ปล่อยพวกเขาเดินทางต่อไปยังอังวะ (Wa, 1963, p. 46)

อย่างไรก็ตามสถานการณ์เปลี่ยนไป โดยช่วงระหว่างสงครามจัดสันถูกตั้งคำถาม ที่ต่างออกไป พวกเขาถูกตั้งคำถามถึงความ เกี่ยวข้องกับอังกฤษซึ่งมิชชันนารีอเมริกัน อธิบายว่าความเข้าใจผิดอาจเป็นเพราะพวกเขา พุศแบบเดียวกับอังกฤษ นอกจากนั้นความไม่ ไว้วางใจที่มีต่อจัดสันอาจเป็นเพราะความสัมพันธ์ ที่ดีของจัดสันที่มีต่อมิชชันนารีอังกฤษใน อินเดีย จัดสันได้รับการสนับสนุนการดำเนิน กิจกรรมทางศาสนาเป็นอย่างดีจากอังกฤษ นอกจากนั้นจัดสันยังถูกเชิญให้ไปที่เบงกอล

บ่อยครั้งจากพรรคพวกที่อยู่ที่นั่น นอกจากนั้น ในอังกฤษ สมาชิกสภาของอังกฤษบางท่าน ก็มีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวจัดสัน ในระหว่างที่ภรรยาของจัดสันไปอังกฤษเธอ ได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีมากถึงจนกระทั่ง กลับ (Trager, 1966, pp. 64-66)

ก่อนสงครามครั้งที่ 1 ค.ศ. 1824-1826 จะสิ้นสุดลง สถานการณ์ของมิชชันนารีเลวร้าย มากและชาวตะวันตกในพม่าตกเป็นเป้าหมาย สำคัญ บ่ายวันอังคารที่ 8 มิถุนายน ค.ศ. 1824 สองสัปดาห์หลังจากอังกฤษบุกย่างกุ้ง ระหว่าง ที่จัดสันและภรรยาของเขา กำลังเตรียมพร้อมที่จะทานอาหารเย็น ในช่วงเวลาดังกล่าวมิชชันนารี พม่าพื้นเมืองจำนวนมากเข้ามาที่บ้านพร้อมด้วย หนังสือปกดำ ชายกลุ่มนี้มีฉายาคือ ไอ้หน้าด่าง (spotted face) ทุกคนในพม่ากลัวพวกเขาเป็น อย่างมาก พวกเขาอาศัยอยู่นอกเมืองและแต่งงาน กับคนประเภทเดียวกัน บางคนมีชื่อของการ ก่ออาชญากรรมที่หน้าผากหรือหน้าอก หูของ บางคนถูกตัด บางคนไม่มีจมูกหรือตาและที่ สำคัญพวกเขาชอบในการใช้ความรุนแรง ทำร้ายร่างกายผู้อื่น ท้ายที่สุดจัดสันถูกมัดและ จับตัวไปสู่คุกแห่งความตายในที่สุด (Anderson, 1956, pp. 302-303) ภรรยาของจัดสันพยายาม

ส่งคำร้องไปถึงราชินี แต่เธอก็รู้ดีว่าการส่งไปที่ราชินีโดยตรงเป็นอะไรที่ยาก ดังนั้นจึงต้องส่งผ่านจากคนที่ใกล้ชิด เธอเลือกจะเข้าถึงทางน้องสะใภ้ของราชินีและเธอร้องทุกข์ไปว่ามิชชันนารีได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม พวกเขาไม่มีความสัมพันธ์ใด ๆ กับอังกฤษ พวกเขาถูกปฏิบัติเยี่ยงอาชญากรและอยู่ด้วยความทรมาน และท้ายที่สุดเรื่องถึงราชินีและได้รับคำตอบว่า “พวกเขาจะไม่ตาย” (Anderson, 1956, pp. 314-316)

ด้วยความที่ภรรยาของจัดสันมีความสัมพันธ์ที่ดีกับราชสำนักทำให้เธอได้รับอนุญาตให้เข้าพบจัดสันได้ครั้งละ 1-2 ชั่วโมง และได้รับการอนุญาตให้สร้างเรือนเล็ก ๆ ที่มีน้ำสำหรับทำความสะอาด ด้วยสิ่งที่เธอได้รับเธอคิดว่าความพยายามของเธอเพื่อช่วยสามีถือว่าประสบผลสำเร็จจากสถานการณ์ที่เป็นอยู่ (Anderson, 1956, p. 322) อย่างไรก็ตาม รวมเวลาการถูกจองจำของจัดสันทั้งสิ้น 21 เดือนความทุกข์ทรมานของจัดสันสิ้นสุดลงเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม ค.ศ. 1825 การสู้รบทำให้ผู้นำทัพพม่าเสียชีวิตลง สถานการณ์เช่นนี้ทำให้ทุกอย่างดีขึ้น ทหารอังกฤษเข้าต่อรบกับพม่าจนในท้ายที่สุดนำมาสู่การปล่อยตัวนักโทษ

ในวันที่ 4 พฤศจิกายน ค.ศ. 1825 (Anderson, 1956, p. 352)

หลังสงครามครั้งที่ 1 มิชชันนารีได้รับผลพลอยได้จากการที่จักรวรรดิอังกฤษชนะสงคราม การดำเนินกิจกรรมทางศาสนาง่ายขึ้นและทำให้พวกเขาสามารถสร้างคริสตศาสนิกชนรุ่นแรกขึ้นมาได้ อย่างไรก็ดี การเข้ามาของศาสนาคริสต์ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวพม่าด้วยกัน โดยเฉพาะในหมู่ชาวพุทธที่เปลี่ยนศาสนามาเป็นคริสต์ ใน ค.ศ. 1829 การเปลี่ยนศาสนาของ หม่องโบ (Moung Bo) ทำให้ตัวเขาได้รับการต่อต้านจากชาวพม่าบางคน โกรธในตัวเขา บางคนถูกเหยียดหยันในตัวเขา บางคนแปลกใจต่อการกระทำของเขาที่ละทิ้งศาสนาพุทธที่เปรียบได้เป็นศาสนาประจำชาติ และในทางกลับกัน หม่องโบยังได้กล่าวถึงศาสนาพุทธในแง่ลบโดยกล่าวแย้งว่า “คำสอนของพระพุทธรูปนั้นเป็นเท็จทั้งสิ้น หากปฏิบัติตามก็ถือว่าผู้นั้นทำผิดศีลธรรมและกลายเป็นผู้ไม่มีศีลธรรมในที่สุด” (American Baptist Magazine, 1829, pp. 5-6)

ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 อังกฤษทำสงครามกับพม่าใน ค.ศ. 1824-1826, 1852 และ 1885-1886 กองทัพจักรวรรดิอังกฤษในอินเดียถูกส่ง

ไปต่อสู้กับกองทัพพม่า หลังจากความพ่ายแพ้ของพม่าใน ค.ศ.1886 พม่าได้ถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของระบอบอาณานิคมอินเดีย การพ่ายแพ้สงครามของพม่าให้กับอังกฤษในสายตาของมิชชันนารีชาวอเมริกันถือว่าเป็นเรื่องที่น่ายินดีมากกว่ารู้สึกหวาดกลัว เหตุการณ์สำคัญที่แสดงให้เห็นคือการที่มิชชันนารีชาวอเมริกันยินดีที่กองทัพอังกฤษสามารถเข้ายึดครองท่าเรือในย่างกุ้งไว้ได้ (Trager, 1966, p. 71) นอกจากนี้หลังจากความพ่ายแพ้ระบบราชการและข้าราชการถูกเกณฑ์มาจากอินเดียเพื่อนำมาใช้ในพม่า (Callahan, 2003, pp. 22-23) การเข้ามาของอังกฤษนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ในช่วง ค.ศ. 1889-1890 ผลจากการเข้ามาของนโยบายตะวันตกทำให้เกิดการต่อต้านการปกครองของอังกฤษ ชาวพม่ามองว่าวัฒนธรรมท้องถิ่นของพวกเขา กำลังถูกแทนที่ด้วยระบบราชการจากอินเดีย มีการเพิ่มการรวมศูนย์ทางอำนาจการปกครองที่สัมพันธ์โดยตรงกับการดำรงชีวิตของชาวพม่า (Callahan, 2003, pp. 23-24)

เมื่ออังกฤษเข้ายึดครองพม่าได้อย่างเบ็ดเสร็จใน ค.ศ. 1886 มิชชันนารีสำนักต่าง ๆ เข้ามาในพม่ามากขึ้น การเข้ามาของมิชชันนารีใน

พม่าก่อให้เกิดความขัดแย้งคือ ความขัดแย้งระหว่างมิชชันนารีต่างสำนักที่ยึดถือคุณค่าในการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาแตกต่างกัน สำนักอเมริกันแบ็บติสมิชชันนารีที่บุกเบิกมาโดยจัดสันขยาอำนาจไปสู่ภาคเหนือนั่นก็คือรัฐฉาน หลักการของพวกเขาสบายเขตแดนของรัฐเป็นตัวกำหนดพื้นที่การดำเนินกิจกรรมทางศาสนา สร้างสถานที่รัฐฉาน (Shan State) 3 สถานที่ประกอบด้วย ทางตอนใต้ที่เมืองตองยี (Taunggyi) ทางตอนเหนือที่เมืองน้ำคำ (Namkham) และทางตะวันออกที่เมืองเชียงตุง (Kengtung) ใน ค.ศ. 1892 พวกเขาทำการแปลไบเบิลเป็นภาษาฉาน สร้างโรงเรียน โรงพยาบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงพยาบาลในเมืองเชียงตุงเป็นศูนย์กลางในการรักษาโรคเรื้อน คาดการณ์ว่ามีผู้ป่วยประมาณ 1,070 รายเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลในเชียงตุง (Sowards, 1954, pp. 13-14)

อย่างไรก็ดีในช่วงเวลาใกล้เคียงกันอเมริกันเพรสไบทีเรียนมิชชันนารี (American Presbyterian Missionary) ในสยามก็กำลังคิดที่จะขยายกิจกรรมทางศาสนาในภาคเหนือให้มากขึ้นเช่นกัน วิลเลียม ซี. ดอดด์ (William C. Dodd) และ วิลเลียม เอ. บริกส์ (William A.

Briggs) อเมริกันเพรสไบทีเรียนมิชชันนารี สถานีเชียงรายมีเป้าหมายที่สำคัญคือ การดำเนินกิจกรรมทางศาสนากับคนเชื้อชาติไต (Tai) ในเชียงตุง อย่างไรก็ตามแนวความคิดนี้ไม่ได้ใหม่แต่อย่างใดเพราะใน ค.ศ. 1893 จากการเดินทางไปเชียงตุงของ ดาเนียล แมคกิลวารี (Danial McGilvary) และ โรเบิร์ต เออร์วิน (Robert Irwin) การไปที่เชียงตุงเป็นแรงกระตุ้นให้พวกเขาคิดที่จะขยายพื้นที่ไปที่นั่นแต่เมื่อพวกเขาพบว่าอเมริกันแบ็บติสมิชชันนารี ลงหลักปักฐานที่เชียงตุงแล้วก็ไม่ควรขยายสถานีไปที่นั่น แต่สำหรับคอดด์และบริกส์ไม่คิดเช่นนั้น พวกเขาเห็นว่าควรเข้าไปตั้งสถานีที่เชียงตุงเช่นกัน (Swanson, 1982, pp. 117-118)

สำนักออเมริกันเพรสไบทีเรียนมิชชันนารี อาศัยการทำงานโดยใช้พื้นฐานเรื่องของภาษาพูดเป็นตัวแบ่งพื้นที่การทำงานภายใต้ชื่อมิชชันลาว (Laos Mission) ซึ่งกินพื้นที่ตอนบนของสยามหรือล้านนาและมิชชันลาวยังรวมไปถึงตอนใต้ของจีนคือเชียงรุ่ง และทางตะวันออกของพม่าคือเชียงตุง (Freeman, 1910, pp. 13-21) เฮอร์เบิร์ต อาร์. สวอน (Herbert R. Swanson) ได้วิเคราะห์ถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยสรุป

ประเด็นได้ว่า ทั้งออเมริกันเพรสไบทีเรียนมิชชันนารีและอเมริกันแบ็บติสมิชชันนารีต่างก็อ้างเหตุผลเดียวกันในการทำงานที่เชียงตุง เพราะพระเจ้าเรียก้องพวกเขา นอกจากนั้นในเรื่องความผูกพันระหว่างเชื้อชาติถูกนำมาใช้โดยออเมริกันเพรสไบทีเรียนมิชชันนารีเพื่อจะบอกว่า ประชาชนในเชียงตุงนั้นมีความเหมือนกับประชาชนทางภาคเหนือของสยาม ออเมริกันเพรสไบทีเรียนมิชชันนารีอ้างว่าอเมริกันแบ็บติสมิชชันนารีไม่ควรที่จะเข้าไปในเชียงตุงเพราะพวกเขาไม่ได้มีพื้นฐานของภาษาที่ใกล้เคียงกัน (Swanson, 1981, p. 1)

เมื่อการทำงานของอเมริกันแบ็บติสมิชชันนารีอาศัยเขตแดนของรัฐเป็นตัวกำหนด ส่วนออเมริกันเพรสไบทีเรียนมิชชันนารีอาศัยภาษาพูดเป็นตัวกำหนด นำมาซึ่งปัญหาเรื่องการทับซ้อนของพื้นที่และเกิดข้อพิพาทระหว่างกัน ในรัฐฉานคือบริเวณเชียงตุง โดยทางออเมริกันแบ็บติสมิชชันนารีมองว่าออเมริกันเพรสไบทีเรียนมิชชันนารีเข้ามาทำงานในพื้นที่ของตน ทำให้ออเมริกันแบ็บติสมิชชันนารีขับไล่ออเมริกันเพรสไบทีเรียนมิชชันนารีออกจากพื้นที่ใน ค.ศ. 1904 จนนำไปสู่เหตุการณ์ข้อพิพาทเชียงตุงหรือที่รู้จักกัน

ในนาม “Kengtung Question” (Swanson, 1982, pp. 59-62)

นอกจากอเมริกันเพรสไบทีเรียนมิชชันนารีด้านหนึ่งจะต้องเผชิญกับข้อพิพาทกับอเมริกันแบ็บติสท์มิชชันนารีในเชียงตุงแล้ว อีกด้านหนึ่งพวกเขายังต้องมีข้อพิพาทกับรัฐบาลสยามในกรณีมิชชันลาว อเมริกันเพรสไบทีเรียนเข้ามาในสยามและแบ่งพื้นที่การทำงานออกเป็น 2 ส่วนคือ ทางตอนล่างของสยามซึ่งเรียกว่า มิชชันสยาม (Siam Mission) และทางตอนบนคือ มิชชันลาว การแบ่งแยกเช่นนี้ทำให้ผู้มีอำนาจในสยามโดยเฉพาะอย่างยิ่งกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงไม่สบายพระราชหฤทัยเพราะคำว่า มิชชันลาวแสดงให้เห็นความไม่สัมพันธ์ในทางภูมิรัฐศาสตร์ทางการเมืองกับความเป็นจริงที่สยามเป็นรัฐเดี่ยว ด้วยความไม่สบายใจนี้ทำให้ในปี ค.ศ. 1913 มิชชันลาวเปลี่ยนแปลงชื่อเป็น “มิชชันสยามเหนือ” (North Siam Mission) และหลังจากนั้นจึงมีการเปลี่ยนชื่อเป็นมิชชันสยามทั้งหมดเมื่อวันที่ 1 เมษายน ค.ศ. 1920 (Swanson, 1984, pp. 154-155)

ในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1920 นอกจากอเมริกันแบ็บติสท์มิชชันนารีในพม่าจะเน้นเรื่อง

ศาสนา การศึกษาและการสาธารณสุขแล้ว พวกเขายังเน้นไปที่การพัฒนาด้านการเกษตรอีกด้วย กรณีที่สร้างความเปลี่ยนแปลงทางด้านการเกษตรแก่พม่าคือ การสร้างโรงเรียนการเกษตรพยินมะนา (Pyinmana Agricultural School) ที่มีหัวหน้าใหญ่คือ เบรย์ตัน เคส (Brayton Case) เคสเกิดในพม่าและได้ไปเรียนต่อทางด้านเกษตรที่มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนียและมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย หลังจากนั้นจึงวางแผนพัฒนาการเกษตรในพม่าตั้งแต่ ค.ศ. 1913 และเริ่มต้นการเรียนการสอนใน ค.ศ. 1923 โดยมีนักเรียนทั้งสิ้น 39 คน (Brown, 1968, pp. 24-26)

แต่เมื่อเข้าสู่ยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นสถานการณ์ยากลำบากสำหรับมิชชันนารี แม้ว่าโรงเรียนของพวกเขาจะเปิดได้แต่ก็อยู่ในความเสี่ยงเพราะเกิดความไม่สงบภายในประเทศ และโจรสล่ายังก็สร้างความไม่ปลอดภัยแก่พวกเขา นอกจากนั้นหลังได้รับอิสรภาพใน ค.ศ. 1948 สถานการณ์ในพม่ายิ่งเลวร้ายเมื่อมีกลุ่มกบฏต่าง ๆ เกิดขึ้นโดยในเมืองพยินมะนา กลุ่มกบฏนี้เป็นกลุ่มคอมมิวนิสต์เข้ายึดสถานีของมิชชันนารีและมุ่งที่จะสังหารมิชชันนารีแต่มีนักเรียนมาห้ามไว้ หลังจากนั้นเมื่อรัฐบาล

พลเรือนปกครองประเทศได้ดำเนินนโยบายโอนทรัพย์สินเอกชนมาเป็นของรัฐ ทรัพย์สินที่เคยเป็นของมิชชันนารีจำต้องเปลี่ยนมือไปเป็นของรัฐเช่นกัน เช่น โรงเรียนการเกษตรปทุมมะนาถูกซื้อโดยรัฐบาล และใน ค.ศ. 1954 โรงเรียนการเกษตรปทุมมะนาได้รับการเปลี่ยนสถานะเป็นโรงเรียนของรัฐ แต่รัฐบาลพม่าก็ยังให้เกียรติมิชชันนารีผู้ก่อตั้งโดยกล่าวว่า “โรงเรียนเกษตรแห่งนี้สร้างโดย เบรย์ตัน เคส เน้นการทำงานเชิงปฏิบัติและยอมรับในเกียรติของแรงงาน” (Brown, 1968, pp. 28-29) กล่าวได้ว่าจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นความขัดแย้งก็มีได้เลวร้ายนัก

บทสรุป

ความขัดแย้งและความรุนแรงระหว่างมิชชันนารีกับภาคส่วนต่างๆ ในพม่ายุคอาณานิคมมิให้เห็นในประวัติศาสตร์ ช่วง 11 ปีก่อนสงครามอังกฤษกับพม่าครั้งที่ 1 ภาพลักษณ์ของมิชชันนารีอเมริกันไม่เป็นที่กล่าวถึงมากนัก อย่างไรก็ตามสถานการณ์เปลี่ยนไปเมื่อเกิดสงครามมิชชันนารีภายใต้การนำของจัดสันถูกกล่าวหาว่าเป็นสายลับให้กับอังกฤษและถูกจำคุกกว่า 21 เดือน สงครามสิ้นสุดลงมาพร้อม

กับอิสรภาพของจัดสัน การเผยแพร่ศาสนาของพวกเขานำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างประชาชนชาวพุทธในพม่ากับผู้ที่เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ การเปลี่ยนศาสนาถูกมองว่าเป็นการละทิ้งศาสนาพุทธที่เปรียบได้เป็นศาสนาประจำชาติ นอกจากนั้น จากการศึกษาที่มิชชันนารีเข้ามาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นจำนวนมากในบางครั้งจึงนำไปสู่การร่วมมือกันหรือบางครั้งนำไปสู่ความขัดแย้งกัน ดังเช่นกรณีความขัดแย้งระหว่างอเมริกันแบ็บติสมมิชชันนารีกับอเมริกันเพรสบิทีเรียนมิชชันนารี ความขัดแย้งถูกนำเสนอจากมุมมองของอเมริกันเพรสบิทีเรียนมิชชันนารี เฮอร์เบิร์ต อาร์. สวอน หรือในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เรื่องราวการโอนกิจการของเอกชนมาเป็นของรัฐ กิจการของมิชชันนารี เช่น โรงเรียนเกษตรของ เบรย์ตัน เคส แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบายโอนกิจการนี้เช่นกัน

บรรณานุกรม

- American Baptist Magazine. (1829). Vol. 9 No. 8. August 1829.
- Anderson, C. (1956). *To the golden shore: The life of Adoniram Judson*. Boston: Little, Brown.
- Brown, R. E. (1968). *Doing the Gospel in Southeast Asia*. Valley Forge: the Judson Press.
- Callahan, M. P. (2003). *Making enemies: War and state building in Burma*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Freeman, J. H. (1910). *An oriental land of the free*. Philadelphia: the Westminster Press.
- Frykenberg, R. E. (2008). *Christianity in India: from beginnings to the present*. Oxford: Oxford University Press.
- Hobson, J. A. (1965). *Imperialism: A study*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Hobsbawm, E. J. (1987). *The age of empire, 1875-1914*. New York: Vintage.
- Hobsbawm, E.J. (1996). *The age of capital, 1848-1875*. New York: Vintage.
- Hervey, G. W. (1886). *The story of Baptist missions in foreign lands: From the time of Carey to the present date*. St. Louis: Chancy R. Barnes.
- Philips, C. H. (1961). *The East India Company, 1784-1834*. Manchester: Manchester University Press.
- Porter, A. (2004). *Religion versus empire?: British Protestant missionaries and overseas expansion, 1700-1914*. Manchester, UK: Manchester University Press.
- Sowards E. E. (1954). *Glimpses of Baptist work in Burma*. Burma Baptist Convention.
- Swanson, H. R. (1981). *The Kengtung Question*. HRS/kc 10/9/1981.
- Swanson, H. R. (1982). The Kengtung question: Presbyterian mission and comity in Eastern Burma, 1896-1913. *Presbyterian Historical Society*, 60(1), 59-79.
- Swanson, H. R. (1984). *Khrischak Muang Nua: A study in Northern Thai church history*. Bangkok: Chuan Printing Press.

- Thistlethwayte, L. E. L. (1998). *The Role of Science in the Hindu-Christian Encounter*.
In Geoffrey A. Oddie (Ed.), *Religious traditions in South Asia: Interaction and change*.
Richmond: Curzon.
- Trager, H. G. (1959). *The Burmese as portrayed by missionaries: An analysis of missionary writings in English on Burma, 1800-1862*. Ann Arbor, MI: University Microfilms International.
- Trager, H. G. (1966). *Burma through Alien Eyes: Missionary views of the Burmese in the nineteenth century*. Bombay: Asia Publishing House.
- Wa, Maung Shwe. (1963). *Burma Baptist chronicle, Book I*. Rangoon: Board of Publications, Burma Baptist Convention.
- Webster, A. (2009). *The twilight of the East India Company: The evolution of Anglo-Asian commerce and politics, 1790-1860*. Suffolk, U.K.: Boydell Press.